

קיצור תולדות הזמן: לידה ומוות

מבקש אני כאן לדון על מותו של הזמן. כדי לעשות זאת אפנה לאחד הסיפורים הקלאסיים של רבי נחמן מברסלב, שידע לתרגם פילוסופיה מופשטת לדיונים קיומיים ומוסריים. כוונתי לשלישי מבין סיפורי שבעת הקבצנים. קובץ זה הינו מחרוזת של סיפורים, בתוך סיפורים בתוך סיפורים וכך הלאה.... בהזדמנות אחרת אעמוד אי"ה על משמעות המכלול. כאן מבקש אני להתמקד בסיפור הקבצן כבד-הפה, הכולל פנינה פואטית מיוחדת במינה - הסיפור הרומנטי הידוע ברבים על הלב והמעייין.

כשאני מנסה לדמיין את כבד-הפה ומעשיו, רואה אני לפניי מדינה דמיונית רחוקה, בעלת תחנות שידור מצוינות ומצליחות. כבד-הפה המגמגם מרגיש שייעודו הוא להיות שדר באחת מתחנות אלו. בלתי אפשרי עבורו להתחרות עם ידועני התקשורת ברדיו ובטלוויזיה, הרהוטים בדיבורם ומהירים במחשבותיהם. הם לא רק קריינים, הם יוצרי מציאות בהיותם אומני ניסוח השאלות וגאוני הטמנת המלכודות. כל שדר מומחה בתחומו: פוליטיקה, כלכלה, צבא, משטרה, מה-שבינו-לבינה וכו'. הצד השווה שבהם: למיטבם הם מגיעים בעת שהם סוקרים מעשי פשע נתעבים ואת הרוע הפורח בכל תחום. אני מתאר לעצמי שבעקבות אחד החוקים הסוציאליים המתקדמים שנחקקו באותה מדינה, הוקצה לכבד-הפה "גומחה" בעולם התקשורת, אלא שניתן לו תחום יתום שלא יפריע לרייטינג של התחנה: תכנית חדשות יום-יומיות, על מעשי החסד שנעשו בחברה. הבה נדייק: לא מעשי חסד שיש עמם ראויה (בזה עוסקים השדרים האחרים), אלא חסד של אמת, שלא על מנת לקבל פרס, ולפעמים באנונימיות. עבודתו של כבד-הפה כלל אינה פשוטה, מעשים כאלה נדירים הם. ואכן, המאזינים כולם משועממים חוץ מאחד, שהפך שותף לכבד-הפה במעשיו. זהו "איש חסד האמת" המסוגל לקשר בין הנגלה והנסתר שבעולמנו, וכתאורו של רבי נחמן: "והוא (הכבד-פה) הולך ומקבץ כל החסדים של אמת (שנעשו באותו יום) ומביא אותם אל זה האיש חסד האמת". לשם מה? כדי להבין זאת עלינו לחזור לתולדות הזמן.

הזמן נברא, אבל המשך קיומו אינו מובטח. אין עיקרון 'שמירת הזמן', הזמן עלול להיעלם, למות. בכל פעם, מובטח לו רק יום אחד של חיים. עולם שאין בו חסד של אמת אלא אינטרסים בלבד, יוצר חור שחור בו הזמן שלו ייעלם. המפתח להישרדותו מצוי במעשי חסד: "ועיקר התהוות הזמן הוא על ידי החסדים של אמת" שעל ידיהם, מסוגל האדם להמשיך בפעולת הבריאה השמימית של הזמן. כאן מתחברים אנו לסיפור המסתורי על הלב והמעייין. הלב הוא לב העולם והמעייין מייצג את הנוכחות הא-להית בעולם שקיומה הוא מעבר לזמן. הקשר שבין המעייין ללב העולם, הינו בעצם קשר שבין הנצח לזמן. בלוליינות מופלאה כותב רבי נחמן "וזה המעייין אין לו זמן, כי זה המעייין אינו בתוך

הזמן כללי". הקשר נצח-זמן הכרחי כדי שהזמן יתקיים וכדי שתהיה משמעות לעולם. וכך, כבד-הפה מחפש את מעשי החסד היומיים ואיש חסד-האמת מקבלם מידו ומוסר אותם ברגע האחרון ללב, הקונה בהם עוד יום אחד של קיום: "אך עיקר הזמן של המעיין, הוא רק מה שהלב נותן לו במתנה יום אחד. וכשמגיע היום להיות נגמר ונפסק... לא יהיה זמן להמעין ויסתלק... ואזי יסתלק הלב... ויתבטל כל העולם, חס ושלוש... וכשמגיע היום בסופו ממש להיות נגמר ונפסק, אזי.. הוא (איש חסד-האמת) נותן במתנה יום אחד להלב... והלב נותן היום להמעין. ואזי שוב יש זמן להמעין". העולם קיים על-תנאי. ללא חסד של אמת, החור השחור של האינטרסים ישתלט. וכמו שלימדו מדענים שונים, ואולי מהם למד רבי נחמן, שהזמן נעלם בחור שחור הבולע אותו ואיתו ייעלם הקיום בכלל. אך תמיד יש תקווה להמשך, כפי שכבד-הפה לימד אותנו.

אך עוד הפתיע ולימד רבי נחמן שגם לעצמנו חייבים אנו לעשות מעשה חסד! מרחוק מהדהד הפסוק שהלל דרש: "גִּמְלַל נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד" (משלי יא, יז), 'גומל נפשו כלומר: גומל חסד לעצמו, לגופו ולנשמתו. דוגמה? רבי נחמן תיאר זאת באופן מופלא כשהוא מפנה אותנו למוסיקה המתנגנת בתוך כל אדם, כל אחד בניגון שלו. לפעמים מתנגנים שירי חשק ולפעמים דוקא שירי דיכאון. אודה שכך מרגיש אני בכמה מיצירותיו של רחמנינוב. זאת גם הייתה הטרגדיה של שאול כנאמר: "וּבְעֵתְתוֹ רוּחַ רָעָה", כאשר דוד המנגן לפניו, מייצג את המאבק נגד רוח רעה זו, בניגון שסודו שמחה. ואנו? לפי רבי נחמן מחויבים אנו לניגון אחר, המנגן את הפסוק: "אֶשְׁיָרָהּ לֵה' בְּחַיֵּי אֲזַמְרָהּ לֵא-לֵהי בְּעוֹדֵי... היינו על ידי בחינת העוד שלי". כוונתו שחייב אני תמיד להסתכל על עצמי ולחשוף את אותן נקודות טובות ש"עוד" יש בי: "דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות", או אז, (תהלים ל"ז, י): עוד מְעַט וְאֵין רָשָׁע". כך עלי לדון את האחר, אך גם את עצמי! ובניסוחו של הראי"ה קוק (אורות הקודש, ח"ג רמג), "שכל המדות אפשר להעלותן, מפני שיש להן שורש בקדושה, חוץ מהעצבות שאין לה שורש כללי", כי "עוֹ וְחֶדְוָה בְּמִקְמוֹ". על העוד שבמעשי, הקב"ה אוהב אותי. ועל כך הוא מעניק לי עוד של אושר. ועלינו מוטל לחשוף אושר זה.